मुकुटधराः, वरदा इति, यथोक्तायुधधारिणः करादितरेण करेण वरदमुद्रान्विताइत्यर्थः। "बालिका, कर्णभूषणं (वालि) बालकान्विता इति क्वचित्पाठः तदा वामोत्सङ्गस्थितबालकाइति व्याख्या। एतच्च पञ्चपलादिपरिमितकल्पलताकरणोपक्लृप्तसुवर्णेनैव विभज्य सर्वं कर्त्तव्यं, पृथग्द्रव्येण कर्त्तव्यानुपदेशात्। "मध्यमे द्वे तु गुरवे ऋत्विग्भ्योऽन्यास्तथैव च। ततो मङ्गलशब्देन स्नातः शुक्लाम्बरो बुधः। त्रिः प्रदक्षिणमावृत्य मन्त्रानेतानुदीरयेत्"। तत इति होमाधिवासनपुण्याहवाचनादि पूर्वोक्तकर्मकलापानन्तर्यमुच्यते, स्नात इति कुण्डसमीपवर्त्तिकलशस्थितसर्वौषधिजलेन ऋत्विग्भिः स्नापितः, गृहीतकुसुमाञ्जलिरित्यपि ज्ञेयम्। अत्र मन्त्रः "नमोनमः पापविनाशिनीभ्यो ब्रह्माण्डलोकेश्वरपालिनीभ्यः। आशंसिताधिक्यफलप्रदाभ्यो दिग्भ्यस्तथाकल्पलतावधूभ्यः"। अथ पूर्ववत् प्रयोगमुच्चार्य्य मध्यमे द्वे देवतादिसहिते कल्पलते गुरवे प्रतिपाद्य शेषा ऋत्विग्भ्यः प्रतिपादयेत्। तदनुज्ञया अन्येभ्योऽपि दानं दीनानाथपूरणं, स्वल्पेत्येकाग्निविधानं चेति पूर्वोक्तमनुसन्धेयम्। ततः पुण्याहवाचनदेवतापूजनविसर्जनानि कुर्य्यात्। "इति सकलदिगङ्गनाप्रदानं भवभयसूदनकारि यः करोति। अभिमतफलदे स नाकलोके वसति पितामहवत्सराणि त्रिंशत्"। अभिमतफलदे, इष्टफलदायिनि। "पितृशतमवतारयेद्भवाब्धेः स च दुरितौघविनाशशुद्धदेहः। सुरपतिवनितासहस्रसंख्यैः परिवृतमम्बुजसंसदाभिवन्द्यः। इति विधानमिदं सदिगङ्गनाकनककल्पलताविनिवेदने। पठति यः स्मरतीह तदीक्षते स पदमेति पुरन्दरसेवितम्"। कल्पस्य संकल्पविषयस्य साधनं लता। २सुरवृक्षशाखारूपलतायाञ्च।

कल्पवर्ष पु० उग्रसेनभ्रातुर्देवकस्यात्मजोपदेवस्यात्मजभेदे "आहुकात्मजौ"देवकश्चोग्रसेनश्च चत्वारो देवकात्मजाः। देववानुपदेवश्च सुदेवोदेववर्द्धनः" इत्युक्त्वा राजन्यकल्पवर्षाद्या उपदेवसुता दश" भाग० ९,२४,२५ उक्तम्।

कल्पसूत्र न० कल्पस्य वैदिककर्म्मानुष्ठानस्य प्रतिपादकं सूत्रम्। आश्वलायनापस्तम्बप्रणीतेषु वैदिककर्मप्रयोगावेदकेषु सूत्रात्मकग्रन्थेषु "त्र्यहोऽश्वमेधः संख्यातः कल्पसूत्रेण ब्राह्मणैः। चतुष्टोममहस्तस्य प्रथमं परिकल्पितम्" रामा०। [पान्तैधितसिन्धवः"भाग०३,११,३।

कल्पान्त प्र०। कलपन्वान्तोयत्र। पलये अमरः। "कल-

कल्पित त्रि०कृप-णिच्-क्त। रचिते"प्रजापतिः कल्पितयज्ञभागम्" कुमा०। "मदीयसीमपि घनामनल्पगुणकल्पिताम्" २व्यञ्जिते। "सप्तभेदकरकल्पितस्वरम्" माघः। "करेण कल्पितोव्यञ्जितः स्वरोयत्र" मल्लि०। ३आरोपिते च।"अधिष्ठानावशेषो हि नाशः कल्पितवस्तुनः" सूतसं०। "किं न पश्यसि संसारं तत्रैवाज्ञानकल्पितम्"वेदा०प्र०।४आरोहणार्थं सज्जितगजे हेमच० ५कृत्रिमसंज्ञया परिभाषिते "तच्चेप्सिततमं कर्म चतुर्द्धा न्यत्तु कल्पितम्" वाक्यप०।

कल्पिन् त्रि०कल्पयति कृप-णिच्-णिनि।१रचके २आरोपके ३वेशकारके च ४नापिते पु०। "त्रेतायै कल्पिनं द्वापरायाधिकल्पिनम्" यजु० ३०,१८।

कल्प्य त्रि० कृप-णिच्-यत्। १रचनीये २आरोप्ये २अनुष्ठेये ४विधेये"कालोपपन्नातिथिकल्प्यभागम्" रघुः।

कल्मन् न० कर्मन्+रस्य लः। कर्मणि।

कल्मलि पु० कलयत्यपगमयति मलम् पृषो०। १तेजसि। "तस्य प्राच्यां दिशि श्रद्धा पुंश्चली मन्त्रो मागधो विज्ञानं वासोऽहरुष्णीषं रात्री केशा हरितौ प्रवर्त्तौ कल्मलिर्मणिः" अथ०१५,२,१।

कल्मलीक न०कलयत्यपगमयति मलम् पृषो०। ज्वलनयुक्ते तेजसि निरु०। "नमस्या कल्मलीकिनम् नमोभिः" ऋ० २,३३,८। "कलमलीकिलं ज्वलतोनामधेयमेतत् निरु०। १,१७। ज्वलन्तं कलयत्यपगमयति मलमिति कल्मलीकं तेजः"तद्वन्तं रुद्रम्"भा०ततः अस्त्यर्थे इनि।

कल्मष न० कर्म शुभकर्म स्यति सो-क पु० षत्वं रस्य लः। १पापे"व्यपेतकल्मषो नित्यं ब्रह्मलोके महीयते""व्यपेतकल्मषोऽभ्येति""यामीस्तायातनाः प्राप्य स जीवो वीतकल्मषः"मनुः।२तद्वति त्रि०अमरः३हस्तपुच्छे न०त्रिका० ४नरकभेदे पु०मेदि०। ५मलिने त्रि० जटाधरः "जन्मन्यृक्षे यदि स्यातां वारौ भौमशनैश्चरौ। स मासः कल्मषो नाम मनोदुःखप्रदायकः" दीपिकोक्ते ६मासभेदे पु०।

कल्माष पु० कलयति कल-क्विप् कल् माषयति हिनस्ति अन्यवर्णम् स्वभासा चु० मष-हिंसायाम् अच् कर्म०। १चित्रवर्णे २तद्वति त्रि० अमरः "अश्वांस्तित्तिरिकल्माषान्"भा०आ०९अ०। तित्तिरिवच्चित्रवर्णान् इत्यर्थः। "कल्माषा आग्निमारुताः" यजु०२४,७। "कल्माषाः कर्बुरास्त्रयः पशवः आग्निमारुताः षष्ठे पशौ" वेददी० "कल्माष ऐन्द्राग्न्यः" यजु० २९,५८।